

L'ESPASA PROTOETRUSCA DE BETERA

VICENT PARTAL MONTESINOS

Parlar -com em demanen els majorals d'enguany- de la, ja famosa al nostre poble, espasa protoetrusca que es conserva al Museu Arqueològic Nacional de Madrid, no és precíssament senzill i no ho és per les circumstàncies que l'envolten.

L'única bibliografia concreta sobre el tema és un article aparegut a la revista "Ampurias" l'any 1948, article escrit per Octavi Gil Farrés i en el que es dona la descripció de la mateixa i una sèrie de dades interessants, però insuficients, sobre el seu trobament.

L'espasa, tal i com la descriu Gil Farrés " *té 0,486 m. de longitud de cap a cap; 0,041 m. d'amplària màxima, a l'inici de la fulla, i 0,03 m. de grassor. Consta de llarga fulla, amb punta allargada de "llengua de gat" i, per la banda contrària, es prolonga en una llengüeta de forma romboidal que rematà en un frontó de contorn totalment*

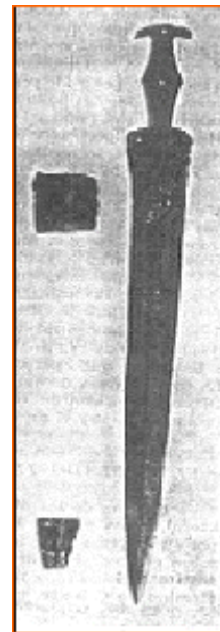
corb. (...) la llengüeta presenta un vorell, prou deteriorat, en tota la seua longitud, (...) a més hi ha quatre orificis, un d'ells conservant encara un clauet; hi ha 2 a la capçalera de la fulla i els altres als centres de la llengüeta i el frontó.

Un petit nervi central reforça la fulla, donant lloc a quatre meses, i ella es decora amb dues sèries de sis acanaledures cadascuna que comencen als talls, per sota dels forats, per a, després de descriure una quarta de cercle, continuar quasi paral·lelament a aquell fins 5 cm. abans de la punta on es junten; cal afegir que la sèrie del costat de la dreta - en amb dues cares - es continua, a més, en línia recta fins enllaçar amb la llengüeta. Encara podem dir que, per cim de la secció arquejada de l'anomenat adornament, corren unes altres dues incisions corbes que arranquen també del tall i van a unir-se al nervi central".

Gil Farrés ens conta com, al poc temps de pertànyer a l'esmentat centre i amb motiu de revissar la numeració de la major part de les peces procedents d'Itàlia, pogué constatar l'existència de l'espasa de que estem parlant, de la que s'ignorava procedència i data d'entrada perquè el número que li corresponia estava practicament esborrat.

En un article publicat l'any 1940, també a la revista "Ampurias", el Professor Almagro¹ parlant de l'espasa situava el seu trobament a Tortosa; també Carthailhac² n'equivocava la procedència ja que, una volta aclarit que l'espasa procedia del Museu Espanyol d'Antiguitats i consultat el catàleg confeccionat per Fulgosio³ l'any 1872 resultà esclarida la seua procedència de la nostra vila.

No resulta estrany, però, que els autors anteriors equivoquen la procedència ja que la redacció de Fulgosio és bastant confusa (fins l'extrem que Gil Farrés hagué de comparar les mides donades al text amb les de l'original abans de poder afirmar exactament que aquella era l'espasa trobada a Bétera).⁴

Però quina és la importància que té aquesta espasa?. Gil Farrés afirma que és una de les poques peces existents al Museu Arqueològic Nacional de Madrid corresponent a l'època del trànsit entre les Edats del Bronze i del Ferro i no dubta en afirmar que és una **"peça excepcional i potser única..."**.

¹.-ria de H ALMAGRO, M. El hallazgo de la uelva y el final de la Edad del Bronce en el Occidente de Europa. Ampurias II, 1940, pág.119 i fig.43. Cit.per GIL FARRÉS.

².-CARTHAILHAC F. Les ages préhistoriques de l'espagne et du Portugal. Paris, 1886, pàg.223 i ss. i fig. 308. Cit. ibidem.

³.-FULGOSIO, M. Armas antiguas ofensivas de bronce y hierro; su estudio y comparación con las que se conservan en el Museo Arqueológico Nacional, a Museo Español de Antigüedades, I, 1872; pàg. 353 i ss. Lám. I. Cit. Ididem.

⁴ . - "Efectivament Fulgosio parla de dues espases de bronze indicant-ne les mides de 0,48 per a una, procedent de Bétera, i de 0,71 m. per a l'altra, trobada a Tortosa. Feta la medició de la nostra, resulta que té 0,48 m. de longitud pel que la seua identificació amb la primera no presenta ductes..."

Per la seua banda la "*Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*" després d'afirmar, correctament, que és una notícia de difícil confirmació afegeix que "*cas de ser certa vindria a representar una de les dades més antigues sobre relacions entre les peninsules Ibèrica i Itàlica*", i és que, efectivament, la peça és característica de l'època inicial del Ferro a Itàlia i idèntica a un altra trobada a Veji (Roma) i té el seu paral·lel més acostat en allò que respecta a la llengüeta i el frontó amb una procedent de Torre Galli⁵ la qual a la seua volta sembla ser que es derivada d'un altre tipus itàlic de bronze, trobat a Tarquínia. Gil Farrés afirma que "*Si considerem que aquesta última peça pertany al Ferro I d'Itàlica Central -anterior als etruscos- que es data cap el 850 a. de J.C. no sembla improbable que la nostra (...) pugui situarse entre el 800 i el 750 a. de J.C.*".

Aclarida la procedència Itàlica i protoetrusca de l'espasa, el problema es situa en la seua aparició a Bétera. Hem vist que aquesta aparició és confirmada per Fulgosió però evidentment, no és el mateix si és duta l'espasa ací durant el segle VIII a.d.c. -posem per cas- que durant el II o en algun dels de la nostra era. Això sense saber exactament les condicions en que fou trobada, el substrat geològic on es situava i una sèrie de dades imprescindibles i per desgràcia sembla que inexistents, resulta insuficient.

⁵ . — ABERG, N. "Brozezeitliche und fruheisenzeitliche chronologie. I, Italien". Stockholm 1930. Fig. 147. Cit. per GIL FARRÉS, op. cit.